

BUDJET TASHKILOTLARIDA BUDJETDAN TASHQARI JAMG'ARMALAR
HISOBINI TASHKIL ETISHNING ME'YORIY-USLUBIY ASOSLARI

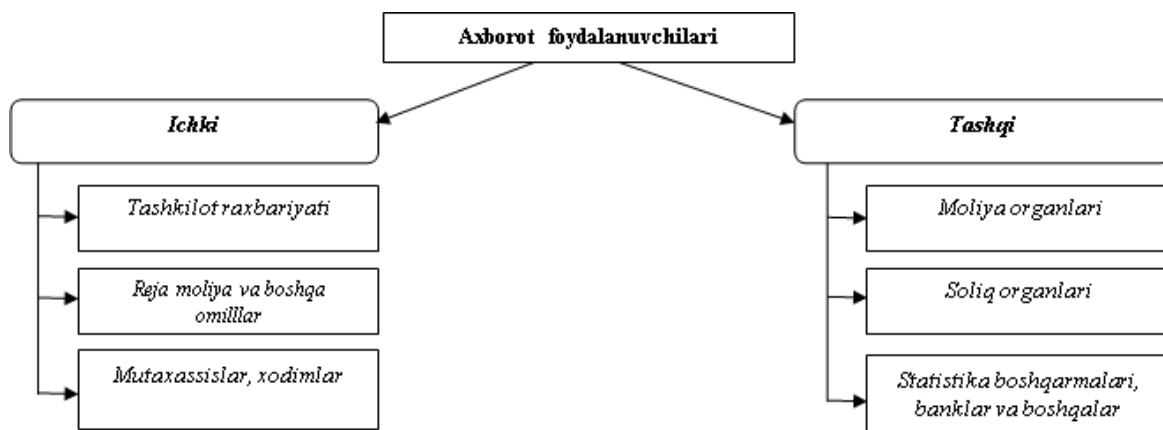
Namazov Shohruh Ismatulla O'g'li

"2021-2023 yillarda O'zbekiston Respublikasining Davlat moliyaviy boshqaruvi tizimini isloh qilish strategiyasi" doirasida davlat moliyasini boshqarish tizimiga xalqaro standartlarni joriy etish, moliyaviy intizomni mustahkamlash va davlat budjeti shaffofligini oshirish bo'yicha qator islohotlar amalga oshirildi. Ushbu strategiyada davlat mablag'larining samaradorligi va ularning maqsadli ishlatilishini nazorat qilish masalalari ustuvor yo'nalishlar qatorida belgilangan.

2022-yilda qabul qilingan "Davlat moliyaviy boshqaruvi tizimini yanada rivojlantirish bo'yicha chora-tadbirlar" qaroriga ko'ra, budjet tashkilotlarida budjetdan tashqari jamg'armalarning hisobini yuritish samaradorligini oshirish va ular faoliyatini nazorat qilish mexanizmlari kuchaytirildi. Bu qaror asosida moliyaviy hisobotlarni xalqaro moliyaviy hisobot standartlariga (IFRS) muvofiq tarzda tayyorlash hamda davlat moliyaviy boshqaruvi sohasida raqamli texnologiyalarni keng joriy etish boshlandi.

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 17-fevraldagi PF-81-sonli Farmoni davlat budjeti va budjetdan tashqari jamg'armalar mablag'larining shaffofligini oshirish, ularni nazorat qilish va boshqarishning zamonaviy tizimlarini joriy etishni ko'zda tutadi. Ushbu farmonga muvofiq, davlat moliyaviy boshqaruvi sohasida elektron buxgalteriya tizimi joriy etilib, budjet tashkilotlarida budjetdan tashqari jamg'armalar ustidan nazoratni kuchaytirish uchun ma'lumotlar bazalari yaratilmoqda.

O'zbekiston Respublikasida budjet tashkilotlarida budjetdan tashqari jamg'armalar hisobining dolzarbligi shundaki, ushbu jamg'armalar orqali davlatning ko'plab ijtimoiy va iqtisodiy dasturlari moliyalashtiriladi. Jumladan, Pensiya jamg'armasi, Davlat tibbiy

sug'urtasi, Inqirozga qarshi jamg'arma va boshqa budjetdan tashqari mablag'lar orqali fuqarolar manfaatlariga xizmat qiladigan ijtimoiy dasturlarni moliyalashtirish amalga oshiriladi. Bu jamg'armalarning samarali boshqarilishi va hisobotining to'g'ri tashkil etilishi mamlakat ijtimoiy barqarorligi va iqtisodiy rivojlanishiga bevosita ta'sir ko'rsatadi.

1-chizma. Budjet tashkilotlari buxgalteriya hisobi axboroti foydalanuvchilari.

Manba: Muallifdan tomonidan mustaqil ishlangan

Budjet tashkilotlarda har yili belgilangan tartibda budjet mablag'lari bo'yicha

xarajatlar smetasi va shtatlar jadvali tuziladi va tasdiqlanadi. Budjet tashkilotlarida buxgalteriya hisobi xarajatlar smetasi ijrosini ta'minlab beradi. Bunda xarajatlarni iqtisodiy tasnifi asosida smeta doirasida xarajatlar moliyalanadi va amalga oshiriladi. Bulardan tashqari budjetdan tashqari mablag'lar manbaalari (ta'lim muassasalarida o'qitishning to'lov kontrakt shakli mablag'lari, budjet tashkilotlari rivojlantirish jamg'armasi mablag'lari, tibbiyot muassasalari moddiy rag'batlantirish va rivojlantirish jamg'armasi mablag'lari, budjetdan tashqari boshqa mahsus mablag'lar) bo'yicha daromadlar va xarajatlar smetalari tuziladi va ijrosi amalga oshiriladi. Shuning uchun budjet tashkilotlari buxgalteriya hisobini yuritishda smetalar ijrosi nazorat qilinadi.

Kassa va haqiqiy xarajatlar hisobini yuritilishi – Budjet tashkilotlarida daromadlar va xarajatlar ijrosi jarayonida kassa va haqiqiy xarajatlar hisobi yuritiladi. Budjet tashkilotlari tomonidan g'aznachilikdagi shaxsiy hisob varaqlardan xarajatlarni to'lab berilishi kassa xarajatlari ko'rinishida hisobda aks ettiriladi. Masalan ish haqi bo'yicha moliyaviy majburiyatlar to'lab berilganda ya'ni tegishli soliqlar va ajratmalar o'tkazilganda xodimlar plastik kartochkalariga ish haqi o'tkazib berilganda yoki kassadan berilganda kassa xarajati ko'rinishida tegishli daftarlarda, hisobotlarda aks ettiriladi. Budjet tashkilotlari tomonidan xarajatlar smetalari doirasida amalga oshirilgan lekin to'lab berilmagan xarajatlar haqiqiy xarajat ko'rinishida hisobda aks ettiriladi. Masalan smeta doirasida ish haqi hisoblangan lekin to'lab berilmagan yoki ish, hizmatlar ko'rsatilgan, tovarlar olingan lekin to'lab berilmagan xarajatlar haqiqiy xarajat ko'rinishida tegishli daftarlarda, hisobotlarda aks ettiriladi. Kassa va haqiqiy xarajatlar hisobini yuritish uchun alohida 294 - shakldagi daftar yuritiladi shuningdek hisobot shakllarida ham aks ettiriladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. O'zbekiston Respublikasi Budjet kodeksi (2020). O'zbekiston Respublikasining Budjet kodeksi. Available at: <https://lex.uz/docs/2054763> (Accessed: 20 September 2024).
2. Alimardonov, A. (2024). Moliyaviy hisobni takomillashtirish: byudjetdan tashqari mablag'lar nazorati. *Yashil Iqtisodiyot va Taraqqiyot Jurnal*, 3(2), pp. 45-58.
3. Anderson, J. (2023). *Public Sector Financial Management: International Practices and Challenges*. Oxford University Press.
4. Auerbach, A.J. and Smetters, K. (2023). *The Economics of Public Spending*. Cambridge University Press.
5. Bardhan, P. (2023). The Role of Government in the Economy. *The Journal of Economic Perspectives*, 37(1), pp. 5-28.
6. Bird, R.M. and Vaillancourt, F. (2022). Improving Tax Administration in Developing Countries. *Journal of Public Economics*, 18(3), pp. 215-237.